

22. Современный словарь иностранных слов. М.: Рус. яз., 1993. 740 с.

23. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1728 с.

ПРЯМІЩИН В. Ю.,
викладач кафедри публічного права
(Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»)

ДРУЗЬ В. Д.,
студентка факультету соціології і права
(Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»)

УДК 342.7

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті представлені перспективи правового регулювання органів студентського самоврядування в умовах євроінтеграції. Проаналізовано економічне та правове підґрунтя органів студентського самоврядування. Виділено основні проблеми українського студентського самоврядування. За допомогою аналізу досвіду регулювання діяльності органів студентського самоврядування європейських країн обґрунтована необхідність його впровадження в заклади вищої освіти України.

Ключові слова: студентське самоврядування, досвід європейських країн, перспективи правового регулювання, заклад вищої освіти.

В статье представлены перспективы правового регулирования органов студенческого самоуправления в условиях евроинтеграции. Проанализированы экономическое и правовое основание органов студенческого самоуправления. Выделены основные проблемы украинского студенческого самоуправления. С помощью анализа опыта регулирования деятельности органов студенческого самоуправления европейских стран обоснована необходимость его внедрения в учреждения высшего образования Украины.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, опыт европейских стран, перспективы правового регулирования, учреждение высшего образования.

The article presents the prospects of legal regulation of student self-government bodies in the context of European integration. The economic and legal basis of student self-government bodies is analyzed. Highlighted the main problems of Ukrainian student self-government and the analysis of the experience of regulating the activities of student self-government bodies of European countries have been grounded the necessity of its introduction into institutions of higher education of Ukraine.

Key words: *student self-government, experience of European countries, prospects of legal regulation, institution of higher education.*

Вступ. На сучасному етапі демократичного становлення, приєднавшись до Болонського процесу, наша країна задекларувала сприяння та всебічну підтримку студентського самоврядування в законодавстві та має працювати з органами студентського самоврядування на умовах партнерства і взаємодопомоги. Відбувається активний процес формування студентського середовища, в якому концентрується важливий правовий потенціал студента, чітко виражаються такі якості, як активність, громадська відповідальність та енергійність молодшої людини. Саме тому важливим та необхідним для нашої країни у процесі європейської інтеграції є вивчення досвіду країн Європи в сфері розвитку студентського самоврядування.

Варто зазначити, що особливий вплив на розвиток сучасного етапу правового регулювання органів студентського самоврядування та вищої освіти в Україні здійснює вивчення досвіду діяльності органів студентського самоврядування європейських закладів вищої освіти.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз стану та досвіду європейських країн щодо правового регулювання діяльності органів студентського самоврядування у вищій освіті та спроба виокремлення перспектив розвитку правового регулювання.

Серед науковців, що досліджували студентське самоврядування: О. Шпаківська, К. Павловський, М. Карпуленко, В. Щербаченко, О. Светликова, Т. Польова. У своїх працях вони досліджують тенденції розвитку, сутність органів студентського самоврядування у вищій освіті Польщі, Німеччини та інших країн Європи, акцентуючи увагу на змінах освітнього законодавства та їхньому впливі на розвиток студентського самоврядування.

Результати дослідження. Основою діяльності студентського самоврядування є Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р., у якому містяться основні цілі та завдання органів студентського самоврядування, визначені їх права та обов'язки, дано визначення терміну: «студентське самоврядування як право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти» [1].

Крім законодавчого регулювання, передбачено, що, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», правовий статус органів студентського самоврядування на основі принципів автономії закладів вищої освіти та академічної свободи повинен бути закріплений у Статуті вищого навчального закладу, Положенні про студентське самоврядування та внутрішніми наказами університету.

Щодо розуміння студентського самоврядування як правового явища, то варто взяти до уваги визначення Л. Делінгевича, який вказує, що студентське самоврядування – це добровільне об'єднання студентів, яке самостійно та під свою відповідальність вирішує питання, що стосуються інтересів студентства [2]. Абстрагуючись від законодавчо визначеного терміну, він наголошує на добровільному здійсненні студентом реалізації діяльності органів студентського самоврядування та відповідальності за цю діяльність. Що стосується повноправності цих рішень, то, згідно з Декларацією міністрів вищої освіти «Утворення європейського простору вищої освіти» 2003 р., «студентство – повноправний партнер в управлінні вищою освітою. Міністри закликають університети і студентство до активнішої участі в управлінні вищою освітою» [3].

Виходячи з законодавчого визначення та враховуючи думки вчених, ми вважаємо, що студентське самоврядування – це право та можливість здобувачів вищої освіти самостійно здійснювати внутрішнє управління, брати участь у вирішенні питань щодо освітнього процесу, здійснення наукових досліджень, безпосередньої участі в управлінні закладом вищої освіти через органи громадського самоврядування, забезпечення житлово-побутових умов та захисту прав студентів на принципах академічної свободи, рівноправності та самоврядності з урахуванням вимог Закону України «Про вищу освіту».

Одним із чинників, що здійснив великий вплив на розвиток правового регулювання органів студентського самоврядування й вищої освіти в цілому, є імплементація України в систему Болонського процесу.

Зараз ця система є невід’ємною складовою частиною демократизації вищої освіти в Україні. Перші кроки щодо покращення правового регулювання діяльності органів студентського самоврядування в Україні розпочалися у 2004 р. Відповідно до наказу МОН від 23 січня 2004 р. № 49 «Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України», затверджено завдання – забезпечити подальший розвиток автономності та самоврядування у системі вищої освіти та науки. 03 травня 2005 р. міністр освіти Станіслав Ніколаєнко в Бергені підписав Болонську декларацію від імені України.

Внаслідок цього почалися активні кроки з реалізації положень Болонського процесу, що стосуються не лише вищої освіти в цілому, а й правового регулювання діяльності органів студентського самоврядування зокрема. Варто зазначити, що правова діяльність закладів вищої освіти повинна відповідати світовим вимогам, однією з яких є функціонування сильного студентського самоврядування як «конструктивного партнера у створенні Європейського простору вищої освіти» [4]. Проте повну реалізацію та автономію студентське самоврядування України отримало 06 вересня 2014 р., коли набув чинності новий закон «Про вищу освіту», внаслідок чого значно зросла роль органів студентського самоврядування в системі вищої освіти.

Можна виокремити такі головні положення:

По-перше, до їх компетенції входять питання щодо прийняття «внутрішніх» нормативно-правових актів, що регламентують їх діяльність.

По-друге, вони розпоряджаються фінансовою основою органів студентського самоврядування – це сума, яку визначає вчена рада закладу вищої освіти, але не менше від 0,5% бюджету закладу вищої освіти.

По-третє, мають право на участь в обранні ректора вищого навчального закладу вищої освіти або декана факультету, оскільки мають 15% голосів, а також затверджують заступників декана у відповідному напрямку.

Також до їх обов’язків належить проведення різноманітних заходів, з метою забезпечення наукової та іншої діяльності студентів. Усе вищезазначене дає змогу суб’єкту реалізації права в процесі навчального року вирішувати питання студентства та дозволяє безпосередньо впливати на управління закладом вищої освіти.

Проте нам варто розуміти, що в процесі реалізації зазначених вище прав зустрічаються проблеми, які не дають ефективно організувати діяльність органів студентського самоврядування:

– Переважно декларативний характер цих норм.

– Відсутність чітко прописаних норм щодо фінансування органів студентського самоврядування та відсутність бажання і можливості створення юридичної особи для проведення законного фінансування.

– Недостатній рівень обізнаності серед самих представників органів студентського самоврядування про власні права та можливості, що унеможливує надання юридичної допомоги студентам та ефективного виконання власних обов’язків. Через незнання у сфері правового захисту прав студентів органи студентського самоврядування не можуть використати свої повноваження та допомогти студенту.

– Відсутня можливість безпосередньої співпраці з вищими державними органами.

– Закріплені права на законодавчому рівні можуть буди суттєво обмежені внутрішніми положеннями та статутом закладу вищої освіти.

– Відсутність чіткого механізму співпраці органів студентського самоврядування й адміністрації закладу вищої освіти.

Інформативним у даному контексті є статистичні дані сайту Profrights, оскільки сьогодні зареєстровано більше 400 випадків порушення прав студентів, і певна частина з цих порушень стосується органів студентського самоврядування [8].

Беручи до уваги перераховані проблеми у сфері правового регулювання діяльності органів студентського самоврядування, ми можемо запропонувати проаналізувати досвід європейських органів студентського самоврядування, адже активні кроки до євроінтеграції зумовлюють необхідність удосконалення наявної нормативно-правової бази, яка регулює діяльність органів студентського самоврядування.

Аналіз правового аспекту студентського самоврядування закладів вищої освіти Європи дасть змогу поліпшити стан студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України, спираючись на їх законодавчу систему та внутрішні положення кращих університетів світу.

У сучасній Європі органи студентського самоврядування є офіційними юридичними представниками та захисниками інтересів студентів, забезпечують ефективне спілкування між студентами та адміністрацією вищого навчального закладу. Саме функціонування такого виборного студентського органу дозволяє студентам механізмом представництва та посередництва впливати на рішення адміністрації.

Європейське студентське самоврядування має досить багато відмінностей, порівняно з українським, розпочинаючи від фінансування і закінчуючи можливістю впливати на внутрішню політику країни.

Наприклад, у Польщі органи студентського самоврядування мають фінансову незалежність від закладу вищої освіти. Річний бюджет органу студентського самоврядування Варшавського університету становить близько 200 тис. доларів на рік. Ці кошти щорічно виділяються з бюджету вищого навчального закладу відповідно до закону «Про вищу освіту» [5].

Також цікавим є те, що це не єдине джерело фінансування, студентське самоврядування отримує підтримку з боку спонсорів та пожертвувачів. Саме завдяки фінансовій незалежності студентське самоврядування має значний вплив, адже отримує право самостійно визначати розмір оплати навчання. В Україні органи студентського самоврядування мають схожі повноваження, проте вони мають лише рекомендаційний характер, і їх дуже рідко беруть до уваги, оскільки вони потребують обґрунтованого економічного аналізу (врахування рівня інфляції та інших факторів).

Представники органів студентського самоврядування закладів вищої освіти створюють студентський парламент Республіки Польща, що представляє студентську спільноту на державному рівні. Студентський парламент має право висловлювати свої думки та подавати свої пропозиції у питаннях, що стосуються студентської спільноти, включаючи право на консультації щодо законодавства стосовно студентів, проект повинен подаватися до Студентського парламенту міністром, який відповідає за вищу освіту [6, с. 186].

Для більш повної характеристики правового регулювання діяльності органів студентського самоврядування варто зазначити, що польське самоврядування має досить багато спільного з українським. Окрім права участі у науковій раді та в інших комісіях, українські органи студентського самоврядування також можуть виступати юридичними особами.

Основа нормативно-правової бази органів студентського самоврядування Польщі базується на повній довірі та ініціативі студентів, чому варто навчитися й українським колегам.

Важливим для аналізу є студентське самоврядування Німеччини, яке відрізняється від польського. Це пов'язано з тим, що Німеччина – федеративна республіка, розділена на 16 федеративних земель. Кожен суб'єкт федерації встановлює та керується власними нормативно-правовими актами щодо вищої освіти та освіти в цілому.

У Німеччині існує AStA – самоврядний орган, аналог українського Студентського парламенту. Загалом німецькі студенти-самоврядники мають дві основні мети: вплив на розподіл студентських внесків і на освітню політику уряду федеральних земель. Для цього AStA, що існують майже в кожному виші, влаштовують з'їзди, ведуть переговори, підписують меморандуми з урядами тощо [7].

Особливістю фінансової підтримки німецьких органів студентського самоврядування є те, що вона забезпечує фінансову незалежність органам студентського самоврядування, які отримують фінансування не лише від адміністрації, а й від студентів – фіксовану суму, яку сплачує кожен студент. Завдяки цьому вони реалізують права студентів на безкоштовний проїзд, безкоштовне відвідування музеїв, отримання грантів тощо. Вони самостійно розпоряджаються власним бюджетом, проте, для запобігання привласнюванню коштів, ведеться контроль з боку адміністрації закладу вищої освіти.

Таким чином, проаналізувавши внутрішню систему органів студентського самоврядування Німеччини, можна зробити висновок, що нормативно-правову основу самоврядування складають загальнодержавне та федеральне законодавство і нормативно-правові акти вищих навчальних закладів, в основу яких покладений принцип відповідальності студентів за власні вчинки.

Досить цікавим є студентське самоврядування Фінляндії. У своїй діяльності заклади вищої освіти та органи студентського самоврядування керуються 2 нормативно-правовими актами, а саме: Законом «Про адміністративний процес (під час виконання державної, адміністративної функції)» та положеннями Закону «Про адміністративний процес про дискваліфікацію».

Що стосується механізму впливу на рішення адміністрації закладу вищої освіти, то студентська спілка має право подати оскарження на рішення адміністрації до адміністративного суду. Самі студенти можуть безпосередньо впливати на діяльність керівництва студентської спілки, за умови, що було здійснено правопорушення Статуту, яким керується у своїй діяльності студентська спілка, або основних положень, якими регулюється їхня діяльність. Вони можуть оскаржити рішення студентської спілки, якщо були певні зловживання [10].

Фінансовим підґрунтям є кошти, що сплачуються адміністрацією закладу вищої освіти, внески, які сплачують самі члени студентської спілки.

Іще однією особливістю студентського самоврядування в Фінляндії є те, що студенти можуть вести комерційну або фандрайзингову діяльність, завдяки чому отримують повну фінансову незалежність від адміністрації та реалізують усі положення щодо прав студентів, а саме:

- Захист інтересів студентів в адміністративному порядку.
- Організація культурно-масових, наукових та інших заходів.
- Представництво інтересів студентів органами студентського самоврядування перед адміністрацією.

Нормативно-правову основу самоврядування складають загальнодержавні та нормативно-правові акти вищих навчальних закладів, з метою забезпечення підготовки студентства до активного громадянського та політичного життя.

Висновки. У контексті європейського вектора розвитку перспективами реалізації прав студентського самоврядування є консолідація студентів для самореалізації, самостійної діяльності та вирішення студентських питань на основі врахування інтересів двох сторін: адміністрації та самих студентів.

Більшість європейських органів студентського самоврядування мають повну фінансову незалежність, завдяки якій забезпечують ефективне виконання власних обов'язків і забезпечують ініціативність та активність студентів. Більш того, у більшості європейських країн органи студентського самоврядування отримують фіксовану кількість коштів щорічно (в деяких випадках це закріплено законодавчо), їх виплата змінюється з урахуванням інфляції або девальвації валюти. Це забезпечує суб'єктам реалізації права належну юридичну та

соціальної допомоги. Проте варто зазначити, що, окрім цього, вони отримують дохід у вигляді: благодійних пожертвувань з боку меценатів або самих студентів, отримання різноманітних грантів та фандрайзингової діяльності.

Головною проблемою правового регулювання діяльності студентського самоврядування вважаємо відсутність чіткого механізму співпраці органів студентського самоврядування й адміністрації вищого навчального закладу та неможливість безпосереднього впливу на рішення адміністрації. Доречним буде запропонувати досвід Франції, адже тут органи студентського самоврядування діють відкрито та демократично: вибори до рад проводяться одночасно та за окремими списками, студенти отримують право впливати на рішення адміністрації закладів вищої освіти протягом двох років (термін обрання на членство) та можуть бути представлені в дисциплінарній та соціальній університетських комісіях, де розглядаються особисті справи студентів. Нерідко французького студента ставлять на чолі ради (це тоді, коли в раді перебуває 50% викладачів), і він отримує вирішальний голос [9]. У Латвії на законодавчому рівні закріплено право вето органів студентського самоврядування на рішення адміністрації закладу вищої освіти.

Таким чином, перспективи правового регулювання студентського самоврядування полягають у впровадженні не тільки європейського досвіду (основних нормативно-правових актів, що регулюють їх діяльність та статутів закладів вищої освіти), а, в першу чергу, запозичення органами студентської культури відповідальності за життя студентів, підвищення правової обізнаності й активної громадянської позиції.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37–38. Ст. 2004.
2. Делінгевич Л.В. Самоврядування – самодисципліна колективу. Проблема освіти. К., 2004. Вип. 39. С. 244–252.
3. Кращенко Ю. Студентське самоврядування в освітньо-виховному середовищі вищої школи України та зарубіжжя. URL: <http://pedagogika.at.ua/publ/1-1-0-80>.
4. Яцків Т. Студентське самоврядування в Україні як показовий атрибут Болонського процесу. Студенти залишилися непочутими парламентарями. URL: <http://www.osvita.org.ua/articles/34.html>.
5. Щербаченко В. Чому нас навчила Польща. Громадянська Освіта. 2001. № 21. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=1007570035>.
6. ACT of 27 July 2005 Law on Higher Education. Dziennik Ustaw. Official Journal of Laws. 2005. № 164. С. 233.
7. Грабська А. Студентське самоврядування по-німецьки. URL: Profrights. URL: <https://profrights.org/breaches>.
8. Шпаківська О. Організація студентського самоврядування у практиці роботи вітчизняних та закордонних ВНЗ. Витоки педагогічної майстерності. 2013. № 11. URL: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2340/1/Shpakivska.pdf>.
9. UNIVERSITIES ACT 558/2009 (Amendments up to 644/2016 included). URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>.

